

مجموعه گفتارهای علمی اخلاقی

حضرت آیت الله یثربی دامت برکاته

به سوی معرفت

تفسیر آیات ولایت و امامت

تأمل در قرآن

۹

شناخت پیشگامان

۱۴ آذر ۱۳۸۶

۲۴ ذی القعدة ۱۴۲۸

تکثیر این جزوه

با رعایت محتوا، حفظ امانت در نقل و ذکر مأخذ مجاز است

« الحمد لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد وآله الطاهرين ولعنة الله على أعدائهم أجمعين » .

قال الله الحكيم في محكم كتابه :

﴿ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾^(۱).

پیشگامان نخستین از مهاجرین و انصار، و کسانی که به نیکی از آنها پیروی کردند، خداوند از آنها خشنود گشت و آنها نیز از او خشنود شدند و باغهایی از بهشت برای آنان فراهم ساخته، که نهرها از زیر درختانش جاری است، جاودانه در آن خواهند ماند و این است پیروزی بزرگ.

چکیده سخن؛

در سلسله مباحث گذشته، دلایل و آیات مورد استناد قائلین به عدالت صحابه را بیان نمودیم. این قسمت از بحث را با بیان اشکالات عامی که به ادله آنان مرتبط می‌شد به پایان رساندیم.

۱-سوره توبه، آیه ۱۰۰.

از جلسه گذشته بررسی تک تک آیات مورد استناد نظریه پردازان عدالت صحابه را آغاز نمودیم.

نخستین آیه مورد بررسی که اهل سنت در رابطه با دلالت آن بر اثبات مدعایشان بسیار قلم فرسایی نموده‌اند، آیه ۱۰۰ از سوره مبارکه توبه می‌باشد. آیه مورد نظر به وضوح و روشنی، عدالت و به عبارت بهتر، مقامی برتر از عدالت را برای برخی از مهاجرین و انصار، اثبات می‌کند. در این آیه خداوند متعال رضایت و خشنودی خود را نسبت به گروهی از مهاجرین و انصار بیان می‌نماید. همچنین در مقابل، آنان نیز از خداوند سبحان خشنود می‌باشند.

با توجه به آیه روشن می‌گردد این گروه که مرضی خداوند می‌باشند، دارای دو ویژگی مهم هستند. این دو قید مانع از آن می‌گردد که آیه شریفه، همه مهاجرین و انصار را در بر گیرد.

قید اول، السابقون: این کلمه به معنای پیشی گیرندگان است. یعنی عده‌ای که در مهاجرت و نصرت بر دیگران سبقت و پیشی گرفته‌اند. بنابر این تمام مهاجرین و انصار که در آیه ذکر شده‌اند شامل حکم نمی‌باشند. رضایت و خشنودی خدا از آنان و بالعکس فقط شامل سبقت گیرندگان می‌باشد.

قید دوم، الأولون: این کلمه به معنای نخستین و اولین‌ها می‌باشد. این کلمه قید اول (السابقون) را مقید می‌نماید، یعنی همه سبقت گیرندگان در مهاجرت و نصرت داخل در حکم نمی‌باشند، بلکه تنها نخستین گروه از مهاجران و یاری دهندگان دارای این خصوصیت می‌باشند.

قرآن مجید برای آن گروهی از مهاجرین و انصار ارزش و فضیلت قائل است که دارای دو قید سبقت و اولیت باشند.

تا بدین جا و با استدلالی ساده و مختصر اثبات شد که آیه مورد ادعای اهل سنت، توان اثبات عدالت همه صحابه را ندارد. هر چند بنا بر نظر مختار، مقامی والاتر و برتر از عدالت را برای گروه اندکی از صحابه، اثبات می نماید.

تأملی در سوره واقعه؛

در این قسمت با توجه به آیات قرآن مجید، به تبیین و شناخت سابقین و ویژگیهای آنان می پردازیم، بدین منظور در آیات نخست سوره مبارکه واقعه اندکی تأمل می نماییم.

﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ * لَيْسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ * خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ * إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًا * وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا * فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًا * وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً * فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ * وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ * وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ * أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ * فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ * ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأُولَى * وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ﴾^(۱).

هنگامی که واقعه عظیم قیامت واقع شود * هیچ کس نمی تواند آن را انکار کند * این واقعه گروهی را پایین می آورد و گروهی را بالا می برد * در آن هنگام که زمین به شدت به لرزه در می آید * و کوهها در هم کوبیده می شود * و به صورت غبار پراکنده در می آید * و شما سه

۱- سوره واقعه، آیات ۱۴-۱.

گروه خواهید بود * نخست سعادتمندان و خجستگان هستند، چه سعادتمندان و خجستگانی * گروه دیگر شقاوتمندان و شومان، چه شقاوتمندان و شومانی * و سومین گروه پیشگامان پیشگامند * آنها مقرَّباند * در باغهای پر نعمت بهشت جای دارند * گروه زیادی از آنها از امتهای نخستین اند * و اندکی از امتهای آخرین .

در این سوره با یک تقسیم ثلاثی روبرو هستیم . در اینجا اندکی در مورد سه گروهی که در آیات سوره واقع نام برده شده‌اند توضیح می‌دهیم .

اصحاب یمین؛

گروه نخست، اصحاب یمین نام دارند. در این گروه خوبان، نیکان و صالحان قرار دارند. اینان در قیامت کارنامه اعمال خویش را در دست راست می‌گیرند و بسیار ساده و آسان محاسبه شده، به بهشت رهسپار می‌شوند. خداوند متعال در سوره دیگری در رابطه با آنان می‌فرماید:

﴿فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ * فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا *
وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا﴾^(۱).

پس کسی که نامه اعمالش به دست راستش داده شود * به زودی حساب آسانی برای او می‌شود * و خوشحال به اهل و خانواده‌اش باز می‌گردد .
همه نیکان حسابی سهل و آسان ندارند . برخی از آنان که دارای مسؤولیتی سنگین باشند، حسابی سخت پیش رو دارند . اینان کسانی هستند که پس از اتمام

۱- سوره انشقاق، آیات ۹-۷.

حساب سایرین، به حساب آنان رسیدگی می‌شود. امام صادق علیه السلام می‌فرمایند:
 « آخر من یدخل الجنة من النبیین سلیمان بن داود وذلك لما أُعطي من
 الدنيا»^(۱).

آخرین پیامبری که به بهشت می‌رود حضرت سلیمان علیه السلام می‌باشد،
 زیرا دنیا (ریاست و حکومت) به او داده شده بود.

اصحاب شمال؛

گروه دوم: اصحاب شمال نام دارند. ناپاکان، شقاوتمندان و بدکاران در این
 گروه جای می‌گیرند. کارنامه اعمال این گروه سیاه است و در دست چپ آنان جای
 می‌گیرد.

﴿وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ * فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا * وَيَصَلَّى
 سَعِيرًا﴾^(۲).

و اما کسی که نامه اعمالش به پشت سرش داده شود * به زودی فریاد
 می‌زند و ای بر من که هلاک شدم * و در شعله‌های سوزان آتش می‌سوزد.
 برخی از افرادی که در این گروه قرار دارند، بدون محاسبه وارد جهنم
 می‌شوند.

امام صادق علیه السلام در رابطه با آنان می‌فرمایند:

۱- مستطرفات سرائر، صفحه ۵۶۴.

۲- سوره انشقاق، آیات ۱۲-۱۰.

«ثلاثة الذين يدخلون النار بغير حساب فإمام جائر وتاجر كذوب وشيخ زان»^(۱).

سه گروهی که بدون حساب وارد جهنم می‌شوند، عبارتند از رهبر ستمگر، تاجر دروغ‌گو و پیرمرد زناکار.

مقدمان و مقربان؛

گروه سوم، پیشگامان و مقدمان هستند. مقام آنان از اصحاب یمین بالاتر می‌باشد. آنان در قیامت دارای شرافت و کرامت خاصی هستند و با تشریفات خاصی به بهشت می‌روند. رفتن آنان به بهشت همانند رفتن عروس به حجله می‌باشد.

پیامبر ﷺ در رابطه با آنان می‌فرماید:

«يزف إلى الجنة كما تزف العروس إلى بيت زوجها»^(۲).

آنان همانگونه که عروس را به خانه بخت می‌برند، به بهشت وارد می‌شوند.

آنگونه که اشاره شد خداوند در قیامت افراد را به سه گروه تقسیم می‌کند، کسانی که نیکانند و افرادی که برتر از آنها هستند. در مقابل تمام ناپاکان در گروه اصحاب الشمال قرار می‌گیرند. این لطفی از ناحیه خداوند است که برای انسانهای ناپاکتر حساب جداگانه نمی‌گشاید.

۱- بحار الانوار، جلد ۷۲ صفحه ۳۳۷.

۲- بحار الانوار، جلد ۲۳ صفحه ۲۳۳.

در سوره دیگری نیز خداوند متعال در رابطه با این سه گروه می‌فرماید:

﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾^(۱).

سپس این کتاب آسمانی را به گروهی از بندگان برگزیده خود به میراث دادیم اما از میان آنها عده‌ای بر خود ستم کردند و عده‌ای میانه رو بودند و گروهی به اذن خدا در نیکیها از همه پیشی گرفتند و این همان فضیلت بزرگ است.

انسانها در قیامت؛

خداوند متعال در سوره واقعه صحنه‌ای از قیامت را توصیف و برخی از اتفاقات آن روز را بیان می‌کند. روزی که قابل انکار نیست، زمین به شدت می‌لرزد و کوهها در هم کوبیده می‌شود. در این روز وحشتناک و هول‌انگیز مردم در سه دسته رده بندی خواهند شد.

- ۱- گروهی که با خوف و انذار الهی متنبه و آگاه می‌گردند. دل‌هایشان می‌لرزد و قلب‌هایشان خاشع می‌گردد و از انجام گناه دست بر می‌دارند و توبه می‌کنند.
- ۲- گروه دیگر کسانی هستند که به هیچ وجه از کارهای ناشایست خود، دست بر نمی‌دارند. اینان بر انجام گناهان اصرار دارند. اگر تمام آیات الهی بر آنان تلاوت شود، همچنان در بی‌راهه حرکت می‌کنند. آنان دارای قلب‌هایی سخت هستند که هیچ خوف و انذار در آن تأثیر گذار نمی‌باشد.

۱- سوره فاطر، آیه ۳۲.

۳- گروه سوم، سابقان و پیشگامان هستند. پیش از آنان آیه‌ای تلاوت و خوف و اندازی داده شود، مجذوب ذات اقدس ربوبی‌اند. آنان در اعتقاد، عمل و خیرات بر همه پیشی گرفته‌اند. خوف و محبت الهی در دل‌های آنان ریشه کرده است.

خداوند متعال در رابطه با این گروه (پیشگامان) در آیه‌ای دیگر می‌فرماید:

﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ * أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ﴾^(۱).

و آنها که نهایت کوشش را در انجام طاعات به خرج می‌دهند و با این حال، دل‌هایشان هراسناک است از اینکه سرانجام به سوی پروردگارشان باز می‌گردند * آری چنین کسانی در خیرات سرعت می‌کنند و از دیگران پیشی می‌گیرند و مشمول عنایات ما هستند.

خداوند سبحان در سوره دیگر قیامت را اینگونه توصیف می‌نماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ * يَوْمَ تَرَوُنَّهَا تُدْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾^(۲).

ای مردم! از عذاب پروردگارتان بترسید که زلزله رستاخیز امر عظیمی است! * روزی که آن را می‌بینید آنچنان وحشت سراپای همه را فرا می‌گیرد که هر مادر شیردهی، کودک شیر خوارش را فراموش

۱- سوره مؤمنون، آیات ۶۱ و ۶۰.

۲- سوره حج، آیات ۲ و ۱.

می‌کند و هر بارداری جنین خود را بر زمین می‌نهد، و مردم را مست می‌بینی، در حالیکه مست نیستند، ولی عذاب خدا شدید است. در یک کلام سابقون در مرحله‌ای بسیار بالاتر از اصحاب یمین قرار دارند و هیچ گروهی با آنان قابل قیاس نمی‌باشد.

توجه به نکته‌ای ادبی؛

خداوند متعال در رابطه با سابقون می‌فرماید:

﴿السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ * أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ﴾^(۱).

پیشگامان، پیشگامند * آنها مقربانند.

یک نکته ادبی در این آیه نهفته است. اسم اشاره (اولئك) مقدم ذکر شده است در حالیکه باید پس از (المقربون) ذکر می‌شد. این تقدیم افاده حصر می‌کند. آیه شریفه در این صورت معنا می‌شود که مقربان درگاه الهی، فقط سابقان هستند و غیر از سابقان و پیشی گیرندگان، هیچ کس به مقام قرب الهی، نائل نمی‌گردد.

تأملی در مقام قرب الهی؛

نکته قابل تأمل دیگر در آیه شریفه آن است که قرب الهی و سکنی گزیدن در جوار ذات اقدس ربوبی، دارای مراتب و درجات می‌باشد. ملائکه نیز از مقربان درگاه الهی هستند، اما تفاوتی بین آنان و سابقین وجود دارد. فرشتگان در بهشت و جوار رحمت الهی هستند، اما در عین حال مشغول انجام وظیفه و مأموریت

۱-سوره واقعه، آیات ۱۱ و ۱۰.

خویش می‌باشند. اما سابقین در باغهای پر نعمت فردوس برین جای گرفته‌اند.

﴿ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴾^(۱).

در باغهای پر نعمت بهشت.

تفاوتی نیز بین سابقین و اصحاب یمین وجود دارد. اصحاب یمین در راه رسیدن به مقام قرب می‌باشند. و برای دستیابی به چنان جایگاهی در حال سعی و تلاش می‌باشند. اما سابقان، در آن مقام اقامت و سکنی گزیده‌اند.

قید (الأولون) که در کنار (السابقون) ذکر شده است، این معنا را افاده می‌کند که سابقیت و سبقت در امری اقتضای اولیت نیز دارد. یعنی کسانی از سابقان مدّ نظر ما می‌باشند و ما از آنان راضی و خشنود هستیم که نه تنها سابق اند بلکه اول نیز می‌باشند. همانند میدان مسابقه که عدّه فراوانی شرکت می‌کنند، اما تعداد انگشت شماری بر همه سبقت می‌گیرند و از سابقین تنها یک نفر حائز مقام نخستین می‌گردد.

سخنی از فخر رازی؛

در رابطه با اینکه سابقان از چه امتهایی می‌باشند خداوند سبحان می‌فرماید:

﴿ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ * وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ ﴾^(۲).

گروه زیادی از آنها از امتهای نخستین اند * و اندکی از امتهای آخرین.

۱- سوره واقعه، آیه ۱۲.

۲- سوره واقعه، آیات ۱۴ و ۱۳.

ثله به معنای گروه و جماعت می‌باشد^(۱). یعنی عده زیادی از پیشگامان نخستین از امت‌های گذشته می‌باشند، اما از آیندگان گروه اندکی به آن مقام دست می‌یابند.

فخررازی در این زمینه سخن قابل تأملی بیان کرده است^(۲). وی می‌گوید، منظور از «ثله من الأوّلین» تمام اولیاء و انبیاء الهی علیهم‌السلام می‌باشند و منظور از «وقلیل من الآخرین» پیروان رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌باشند و آنان با انبیاء دیگر علیهم‌السلام در یک مرحله و مرتبه قرار می‌گیرند، این لطف و عنایتی از ناحیه پروردگار می‌باشد. فخر رازی سپس برای اثبات استدلال خود به روایتی از پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم استناد نموده است، که ایشان فرموده‌اند:

«علماء امتی کأنبیاء بنی اسرائیل»^(۳).

علما امت من همانند پیامبران بنی اسرائیل می‌باشند.

از طرف دیگر روشن خواهیم ساخت که منظور از علمای امت رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فقط حضرات ائمه معصومین علیهم‌السلام می‌باشند. با این بیان روشن می‌گردد که فقط انبیاء علیهم‌السلام و حضرات ائمه معصومین علیهم‌السلام دارای مقام قرب الهی هستند و به این مقام شریف نائل گردیده‌اند.

شناخت پیروان؛

با این مقدمات مجدداً به آیه ۱۰۰ سوره توبه نظری می‌افکنیم. خداوند

۱- مفردات غریب القرآن، صفحه ۸۱.

۲- تفسیر فخر رازی، جلد ۲۹ صفحه ۱۴۹.

۳- بحار الانوار، جلد ۲ صفحه ۲۲.

متعال در آن آیه می‌فرماید: ما از مهاجرین و انصار که از همه در ایمان سبقت گرفتند و از نخستین افراد و پیشگامان بودند، و پیروان آنان که از روی احسان و خلوص نیت از سابقان پیروی کردند راضی و خشنود هستیم و همه ایشان را در فردوس برین جای می‌دهیم.

﴿وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ﴾^(۱).

و کسانی که به نیکی از آنان پیروی کردند.

با توجه به آیات قرآن مجید می‌خواهیم در یابیم که پیروان پیشگامان نخستین، چه کسانی هستند؟ بدین منظور باید در واژه (احسان) کمی تأمل نماییم. زیرا این کلمه، به عنوان یک قید برای پیروان ذکر شده است.

با دقت در آیات قرآن مجید در می‌یابیم که کلمه احسان، فقط در رابطه با انبیاء^{علیهم‌السلام}، بکار برده شده است. به عبارت دیگر قید احسان غیر معصومین^{علیهم‌السلام} را از دایره و محدوده پیروان، خارج می‌نماید.

محسنین در قرآن مجید؛

برای شناسایی واژه «محسنین» بهترین راه جستجو در آیات قرآن مجید است. لذا به آیاتی چند در این زمینه اشاره می‌نماییم.

﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾^(۲).

۱-سوره توبه، آیه ۱۰۰.

۲-سوره انعام، آیه ۸۴.

و اسحاق و یعقوب را به او بخشیدیم و هر دو را هدایت کردیم و نوح را نیز پیش از آن هدایت نمودیم و از فرزندان او، داوود، سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هارون را هدایت کردیم. این گونه نیکوکاران را پاداش می دهیم.

﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾^(۱).

و هنگامی که [یوسف] به بلوغ و قوت رسید ما حکم نبوت و علم به او دادیم، و این چنین نیکوکاران را پاداش می دهیم.

﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾^(۲).

و هنگامی که [موسی] نیرومند و کامل شد، حکمت و دانش به او دادیم و این گونه نیکوکاران را جزا می دهیم.

﴿سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ * إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾^(۳).

سلام بر نوح در میان جهانیان باد * ما این گونه نیکوکاران را پاداش می دهیم.

حضرت ابراهیم علیه السلام در خواب دید که فرزندش را قربانی می کند^(۴)، خواب

را به فرزندش بازگو نمود، اسماعیل علیه السلام از پدر خواست که به خواب خود، جامه عمل بپوشاند. خداوند اطاعت حضرت ابراهیم علیه السلام را این گونه تحسین می کند:

۱- سوره یوسف، آیه ۲۲.

۲- سوره قصص، آیه ۱۴.

۳- سوره صافات، آیات ۸۰ و ۷۹.

۴- روای پیامبران با سایر افراد بشر متفاوت است و راهی برای دریافت فرمان الهی است.

﴿قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾^(۱).

آن رؤیا را تحقق بخشیدی و به مأموریت خود عمل کردی ما این گونه نیکوکاران را جزا می دهیم.

﴿سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ * كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾^(۲).

سلام بر ابراهیم * این گونه نیکوکاران را پاداش می دهیم.

﴿سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ * إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾^(۳).

سلام بر موسی و هارون * ما این گونه نیکوکاران را پاداش می دهیم.

﴿سَلَامٌ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ * إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾^(۴).

سلام بر آلیاسین * ما این گونه نیکوکاران را پاداش می دهیم.

در تمام موارد فوق پس از واژه احسان و یا محسن نام یکی از انبیاء عليهم السلام ذکر شده است. در برخی از موارد دیگر، همراه با کلمه احسان یا محسن، خداوند متعال از وعده‌هایی سخن می‌گوید که تنها به حضرات معصومین عليهم السلام اختصاص دارد. در این خصوص به نمونه‌هایی اشاره می‌کنیم.

﴿وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا

يَمْكُرُونَ * إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾^(۵).

۱-سوره صافات، آیه ۱۰۵.

۲-سوره صافات، آیات ۱۱۰ و ۱۰۹.

۳-سوره صافات، آیات ۱۲۱ و ۱۲۰.

۴-سوره صافات، آیه ۱۳۱ و ۱۳۰.

۵-سوره نحل، آیات ۱۲۸ و ۱۲۷.

صبر کن و صبر تو فقط برای خدا و به توفیق خدا باشد و به خاطر کارهای آنها اندوهگین و دلسرد مشو و از توطئه‌های آنها در تنگنا قرار مگیر * خداوند با کسانی است که تقوا پیشه کرده‌اند و کسانی که نیکوکاراند .

﴿إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾^(۱) .

رحمت خدا به نیکوکاران نزدیک است .

﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِمُتَّقِيْنَ * الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾^(۲) .

وشتاب کنید برای رسیدن به آمرزش پروردگارتان و بهشتی که وسعت آن، آسمانها و زمین است، و برای پرهیزگاران آماده شده است * همانها که در توانگری و تنگدستی انفاق می‌کنند و خشم خود را فرو می‌برند و از خطای مردم در می‌گذرند و خدا نیکوکاران را دوست می‌دارد .

خداوند متعال در این آیه اوصاف و مشخصاتی از محسنین را ذکر می‌نماید که این ویژگی‌ها در غیر معصومین علیهم‌السلام یافت نمی‌شود . همانند انفاق کردن در حالت توانمندی و تنگدستی، عصبانی و غضبناک نشدن، بخشیدن و فرو بردن خشم .

۱-سوره اعراف، آیه ۵۵ .

۲-سوره آل عمران، آیات ۱۲۴ و ۱۳۳ .

از مجموع آیات فوق، روشن می‌گردد که منظور از پیروان ﴿السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ﴾ تنها حضرات معصومین علیهم‌السلام می‌باشند.

لئمة اطهار علیهم‌السلام سابقین واقعی؛

به شهادت تاریخ و بدون هیچ شک و شبهه‌ای حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام از نخستین مردان و حضرت امّ المؤمنین خدیجه کبری علیها‌السلام از نخستین زنانی هستند که به رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم ایمان آوردند. تمام مورّخین اعمّ از شیعه و سنی این مطلب را تأیید نموده‌اند^(۱). به عنوان مثال در روایات متعدّدی در منابع مورد اعتماد اهل سنت آمده است:

« سابق هذه الأمة عليّ ابن أبي طالب »^(۲).

[حضرت] علی ابن ابی طالب علیه‌السلام در اسلام بر تمام امت پیشی گرفته بود.

امیرالمؤمنین علیه‌السلام در رابطه با تفسیر ﴿السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ﴾ می‌فرمایند:

« فيّ نزلت »^(۳).

این آیه در حقّ من نازل شد.

ابن عباس نیز می‌گوید، تفسیر آیه فوق را از رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم پرسیدم،

ایشان در پاسخ فرمودند:

۱- طبقات کبری، جلد ۸ صفحه ۱۷، تاریخ طبری، جلد ۲ صفحه ۵۶.

۲- لسان المیزان، جلد ۲ صفحه ۴۹، مناقب ابن مغازلی، صفحه ۳۲۰، تذکرة الخواص، صفحه ۲۱.

۳- عیون اخبار الرضا علیه‌السلام، جلد ۱ صفحه ۷۱.

« قال لي جبرئيل : ذلك عليّ وشيعته هم السابقون إلى الجنة المقربون إلى الله تعالى بكرامته لهم »^(۱).

جبرئیل به من گفت علی [علیه السلام] و شیعیان او در رفتن به بهشت بر همه پیشی می‌گیرند، و به درگاه الهی مقرب‌اند و این از جانب خداوند، برای آنان کرامتی است.

آری! شیعیان در میان مسلمانان گروه اندکی هستند ولی هیچ‌گاه از تعداد اندک خود، هراسی به دل راه ندادند و همیشه ثابت و استوار از عقاید خود دفاع کردند.

با توجه به گفته‌های فوق روشن گشت که مهم‌ترین آیه مورد نظر اهل سنت، توان اثبات عدالت همه صحابه را ندارد. زیرا در آن آیه خداوند متعال، تنها از مهاجرین و انصاری راضی و خشنود است که سابق و اوّل باشند و از پیروان آنان نیز به این شرط که در پیروی خود نیکوکار باشند، راضی و خشنود می‌باشد. سابقان به مقام قرب رسیده‌اند و شاهد اعمال نیکان و ابرار می‌باشند^(۲). و از طرف دیگر مورد رضایت پروردگارانند و با اذن وی در قیامت شفاعت می‌کنند.

﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى﴾^(۳).

و آنها جز برای کسی که خدا راضی به شفاعت برای او است، شفاعت نمی‌کنند.

۱- امالی مفید، صفحه ۲۹۸.

۲- سوره مطففین، آیات ۲۱-۱۸.

۳- سوره انبیاء، آیه ۲۸.

آیا چنین کسانی می‌توانند افرادی به جز ائمه اطهار علیهم‌السلام باشند. با این بیان دایره و محدوده سابقین، محدود به حضرات معصومین علیهم‌السلام می‌گردد و از این بابت نگران نیستیم و هیچ اشکالی متوجه ما نمی‌گردد، زیرا استناد ما به کلام خداوند متعال است.

نظریه پردازان عدالت صحابه با آیه مورد نظر می‌خواهند عدالت صحابه را اثبات نمایند. ولی ما با همان آیه، مقامی بالاتر از عدالت، چون مقام احسان که هم سطح و هم طراز با مقام عصمت می‌باشد را برای ﴿وَالسَّابِقُونَ الْأُولُونَ﴾ اثبات نمودیم.

اگر بنابر نظر اهل سنت بخواهیم این آیه را شامل همه صحابه بدانیم با مشکلاتی چند رو برو می‌گردیم. از یک طرف همه صحابه معصوم خواهند شد. از سوی دیگر بر اساس سوره مدثر^(۱) گروهی از صحابه منافق و بیمار دل بودند. حال در رابطه با آنان چه باید گفت؟ صحابی بودن و نفاق آنان قابل انکار نیست. آیا آنان که منافق بوده و از ابتدا حقیقتاً اسلام را نپذیرفته بودند و همواره به دنبال منافع و مطامع خود بودند، معصوم می‌باشند؟! این تناقضی است که با تفسیر اهل سنت از آیه به آن گرفتار خواهیم شد.

صحابه عادل و توطئه قتل رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم؛

خداوند متعال در قرآن مجید در رابطه با منافقین به پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید:

۱- سوره مدثر، آیه ۳۱.

﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ
وَبئسَ المصيرُ ﴾ * يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ
إِسْلَامِهِمْ وَهُمْ أُوَّابِمَا لَمْ يَتْلُوا ﴿١﴾ .

ای پیامبر ﷺ [با کافران و منافقان جهاد کن و بر آنها سخت بگیر! جایگاهشان جهنم است و چه بد سر نوشتی است! * به خدا سوگند می خورند که در غیاب پیامبر ﷺ سخنان نادرست نگفته اند در حالی که قطعاً سخنان کفرآمیز گفته اند و پس از اسلام آوردنشان، کافر شده اند و تصمیم به کار خطرناکی گرفتند، که به آن نرسیدند .

خداوند متعال به پیامبر ﷺ خطاب می کند با منافقان جهاد کن، زیرا آنان علیه تو توطئه کردند، اما موفق نشدند. این آیه به ماجرای عقبه در غزوه تبوک اشاره می نماید. عده ای قصد داشتند به محض بازگشت رسول الله ﷺ از غزوه تبوک، ایشان را به شهادت برسانند، نام این افراد در منابع روایی شیعه ذکر شده است. این واقعه به هیچ وجه قابل انکار نمی باشد^(۲).

۱- سوره توبه، آیات ۷۴-۷۳.

۲- در بسیاری از کتب اهل سنت این مطلب که عده ای از منافقان نقشه ترور رسول الله ﷺ را داشتند ذکر شده است. این مورد، سند گویای دیگری برای اثبات وجود منافقان در میان اصحاب است. در این کتب تعداد توطئه گران دوازده نفر بیان شده اما به نام خاصی اشاره نشده است، هر چند به وجود برخی از شناخته شدگان در میان آنها تصریح شده است .
بنگريد به ،

تفسیر آلوسی، جلد ۵ صفحه ۱۴۳ .

تفسیر ثعلبی، جلد ۵ صفحه ۶۴ .

آیا می‌توان پذیرفت عده‌ای از صحابه که قصد سوء علیه رسول الله ﷺ داشتند، عادل و معصوم‌اند!؟

در نتیجه آیه ۱۰۰ سوره توبه به هیچ وجه نمی‌تواند، عدالت همه صحابه را اثبات نماید.

به خواست خداوند متعال در جلسات آینده آیات مورد دیگر نظر اهل سنت را بررسی می‌کنیم.

«وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ»

→ تفسیر کشاف، جلد ۲ صفحه ۱۶۳ (در تفسیر آیه ۷۴ سوره توبه).
در منابع شیعی جریان به شکل کاملتری نقل شده و تعداد توطئه‌گران چهارده نفر که در میان آنها نامهای فلان و فلان به چشم می‌خورد، ذکر شده است.
بنگرید به،
تفسیر غریب القرآن، صفحه ۵۲۶.
بحار الانوار، جلد ۳۷ صفحه ۱۳۵ و جلد ۳۱ صفحه ۶۳۸.

خود آزمایی؛

- ① دو قید السابقون والأولون را توضیح دهید.
- ② در سوره واقعه خداوند متعال مردم را به چند دسته تقسیم کرده است؟ توضیح دهید.
- ③ مقام اصحاب یمین با مقام پیشگامان چه تفاوتی دارد؟
- ④ خداوند سبحان در سوره حج صحنه قیامت را چگونه به تصویر می‌کشد؟
- ⑤ فرشتگان، مقرّبان و اصحاب یمین چه تفاوتی با همدیگر دارند؟
- ⑥ منظور از پیروان (سابقون الأولون) چه کسانی هستند؟
- ⑦ در قرآن مجید محسنین (نیکوکاران) به چه کسانی اطلاق می‌گردد.
- ⑧ سابقین واقعی چه کسانی هستند؟
- ⑨ چه کسانی دارای مقام شفاعت هستند؟
- ⑩ تصمیم برخی از صحابه هنگام بازگشت رسول الله ﷺ از غزوه تبوک چه بود؟ آیا می‌توان قائل به عدالت آنان شد؟

اگر بنا بر نظر اهل سنت بخواهیم این
آیه را شامل همه صحابه بدانیم با
مشکلاتی چند رو برو می‌گردیم. از یک
طرف همه صحابه معصوم خواهند شد. از
سوی دیگر بر اساس سوره مدثر گروهی از
صحابه منافق و بیمار دل بودند. حال در
رابطه با آنان چه باید گفت؟ صحابی بودن
و نفاق آنان قابل انکار نیست. آیا آنان که
منافق بوده و از ابتدا حقیقتاً اسلام را
نپذیرفته بودند و همواره به دنبال منافع و
مطامع خود بودند، معصوم می‌باشند؟!
این تناقضی است که با تفسیر اهل سنت از
آیه به آن گرفتار خواهیم شد.

(صفحه ۲۰ از همین جزوه)

www.yasrebi.ir

پست الکترونیک: info@yasrebi.ir

محل برگزاری جلسات:

کاشان: حسینیه مرحوم آیت الله یشری رحمته الله علیه

تلفن: ۴۴۴۳۳۴۳-۴۴۴۵۲۷۷-۴۴۴۹۹۳۳ نمابر: ۴۴۴۹۹۳۳

به سوی معرفت ۳۵

۲۵